УДК 316.4.063.3-047.72(477+4)

М. Козачук

НАПРЯМИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА ЄС В РАМКАХ УГОДИ «ПРО АСОЦІАЦІЮ»

Запропонована стаття присвячена вивченню взаємовідносин України з Європейським Співтовариством, на базі глибинного аналізу досягнень нашої держави у напрямі євроінтеграції.

Ключові слова: *Україна, Європейське Співтовариство, євроінтеграція, Східне партнерство, прогнозування, «українське питання», пріоритет.*

Предлагаемая статья посвящена изучению взаимоотношений Украины с Европейским Сообществом, на базе глубинного анализа достижений нашего государства в направлении евроинтеграции.

Ключевые слова: *Украина, Европейское Сообщество, евроинтеграция, Восточное партнерство, прогнозирование, «украинский вопрос», приоритет.*

This article devoted to stady of relationships of Ukraine with EU on the basis depth analysis of achievements of our country in the direction of European integration.

Key words: *Ukraine, European Community, European integration, the Eastern Partnership, forecasting, «Ukrainian question», priority.*

Євроінтеграційні прагнення України стали невід'ємними реаліями політичного сьогодення. Європейські орієнтири набули практичного втілення у низці рішень та дій як української держави, так і офіційних органів Євросоюзу. Проте за масовим оволодінням європейською фразеологією нерідко криється вельми неглибоке розуміння механізмів реалізації такого амбіційного завдання. Процес зводиться до плану формальних процедур, які мають бути виконані [1, с. 1].

З огляду на все вищесказане варто зазначити, що перед сучасною наукою постає завдання змоделювати перспективи відносин України та ЄС в ланці асоціація-членство. Актуальність цього дослідження полягає у вивченні взаємовідносин України з Європейським Співтовариством, на базі глибинного аналізу досягнень нашої держави у напрямі євроінтеграції.

На сьогодні дана проблематика досліджується багатьма вченими, ступінь наукової розробки теми задовільний, проте, головними факторами впливу на євроінтеграційні перспективи, залишаються економічні, політичні та соціальні протиріччя. Дослідженню цієї теми приділяли увагу Жаліло Я. А., Ґазізуллін І. Ф., Киридон А., Крушельницька Т. та інші.

Метою поданої статті є визначення перспектив співробітництва України з Європейським Співтовариство від моменту здобуття незалежності до нашого часу.

Для досягнення поставленої мети автор передбачає такі наукові завдання: проаналізувати процес становлення дипломатичних відносин із Європейським Співтовариством, спрогнозувати подальший вектор співробітництва між Україною та ЄС.

Відомий дослідник С. Хантінгтон підкреслює: «Процес перевизначення ідентичності може бути доволі тривалим, переривчастим і болісним у політичному, соціальному, інституціональному і культурному плані» [5, с. 210].

Для України самоідентифікація має проходити в діахронічному вимірі – у власному минулому і сучасному та синхронічно – в оточуючому світі. Діахронічний вимір самоідентифікації потребує розгляду площин націо- та державотворення, культурної, релігійної ідентичності. Ідентифікація синхронна (синхронічна) порушує низку питань у площині «ми – вони». Самоідентифікація пов'язана з процесом культурного і духовного становлення нації, для проведення якого необхідне гармонійне поєднання внутрішніх чинників і зовнішнього вектора розвитку [3, с. 271].

Європейська інтеграція України наблизилася до принципово важливої межі. І йдеться не тільки щодо Угоди про асоціацію. І навіть не про Східне партнерство, яке визначить для України дуже вагому нішу, поки що на межі пострадянського простору та Європейського Союзу. Йдеться про зміну духу, стилю та диспозиції європейської інтеграції як такої. Не більше і не менше.

Сама ідея європейської інтеграції України пройшла цікаву трансформацію. Ще перший міністр закордонних справ УНР Олександр Шульгін висловлював упевненість, що колись настане час для створення Єдиної Європи, і що Україна стане

незалежною, і що в цьому статусі вона увіллється в Єдину Європу. Згодом і перша, і друга, і третя пророчі ідеї були перекреслені кривавим XX сторіччям. Після розвалу СРСР на початку 90-х в Україну поринули європейські політики, дехто з них робив нам щедрі аванси щодо входження в розширений Європейський Союз. Потім, по мірі того, як ідеологія розширення ЄС набувала дедалі чіткіших обрисів, на певному етапі оформилися у так звані копенгагенські критерії, стало ясно, що Україну від цих критеріїв відділяє ціла прірва.

За іронією долі, саме в цей період, у другій половині 90-х, офіційний Київ проголосив європейську інтеграцію своєю стратегічною метою. За всієї своєї умоглядності все ж це рішення було запізнілим.

По-перше, оскільки перша хвиля розширення на той момент уже набрала хід. По-друге, тому що на початку і середині 90-х було змарновано час для критично важливих реформ. По-третє, тому що протягом 90-х років в умах європейських політиків сформувався певний шаблон розширення ЄС як повернення в Європу країн, які вже були на її карті. Україна, на жаль, у цей шаблон не вписувалася.

Політика ЄС щодо України формувалась здебільшого під впливом ситуативних факторів поточного контексту на тлі превалюючого обережного ставлення до перебігу подій на пострадянському просторі, тому до недавнього часу вирізнялась концептуальною аморфністю та функціональною незавершеністю. Очікування щодо подальшого розвитку держав даного простору були вельми неоднозначними для вироблення послідовної стратегії. До того ж, співробітництву з цими державами не надавалось пріоритетного значення у зовнішніх зносинах євроінтеграційного об'єднання [6, с. 4].

У першому десятилітті нового століття в ЄС, навпаки, виникла принципово нова політична диспозиція, яка, з одного боку, не така сприятлива для потенційних кандидатів, а з іншого – відкриває Україні нові можливості для політичного маневрування. Треба бути об'єктивним: доба розширення ЄС за рахунок політично мотивованих «хвиль» закінчилася. Почалася доба розширення за рахунок поступового, рік за роком, «просочування». Це означає – крок за кроком інтегруватися в економічній, енергетичній, культурній, науково-технічній і, як результат, політичній сферах. Це шлях підготовки, запуску та функціонування зони вільної торгівлі. Це шлях утворення спільного авіаційного простору. Це шлях поступової, поетапної лібералізації візового режиму. Цей шлях складний і найбільш невдячний із політичної точки зору. На ньому не заробиш політичних дивідендів. На ньому не буде грандіозних проривів та стрибків, а значить, не буде і переможців із лавровими вінками.

Європейська інтеграція – це планка, до якої підтягуються українські міністерства та відомства і яка зводить українських чиновників хоч до якогось мінімального спільного знаменника. Європейська інтеграція – це образ спрямованої в майбутнє України, який міцно закріпився у підсвідомості молодого покоління українців. Як свідчить всезнаюча статистика, всі альтернативи, включно з ідеєю нейтралітету, є менш привабливими для пересічних українців. Навіть затяті противники НАТО не мають нічого проти Європейського Союзу.

Отже, хоч і в найзагальніших, розпливчастих рисах, але європейська парадигма швидко вкорінюється в колективній свідомості України. Проблема в тому, що вона поки не закріпилася в її діях. Ми вже непогано навчилися приймати рішення, але поки не виробили культуру їх виконання. Наші реформи все ще непереконливі – в першу чергу, для нас, а потім уже для європейців. Нерідко реалізація реформ у нас зводиться лише до розробки законопроектів без належної уваги до їхньої якості та своєчасного ухвалення, не кажучи вже про ретельну імплементацію.

Абстрагуючись від країн Балтії, на пострадянському просторі ні в кого немає такої позитивної динаміки відносин із ЄС, як в України. У той час, як східноєвропейські члени Євросоюзу все ще накачують свої лобістські м'язи, намагаючись просунути «українське питання» в загальноєвропейський порядок денний, Україна самотужки змогла набрати в діалозі з Брюсселем достатню швидкість, аби вивести відносини на нову висоту. Відповіддю Брюсселя стала концепція Східного партнерства (СП) – нового формату наших відносин з єесівською Європою.

У чому плюси цієї концепції, і чому Україна поступово схиляється до того, щоб її підтримати?

По-перше, вже з назви випливає, що це буде перший за часів незалежності формат відносин, де на чільне місце буде поставлено не географічне сусідство, а реальне партнерство, адаптоване саме до української специфіки. Відкинута Україною концепція Європейської політики сусідства базувалася на ідеї, що ЄС і Україна географічно нікуди один від одного діватися. Вона була однобокою, механічною, безликою та безперспективною в плані членства.

А концепція Східного партнерства базується на тому, що Україна та ЄС об'єктивно зацікавлені одне в одному. Вона закріплює позитив, нагромаджений Україною за час дії Угоди про партнерство і співробітництво від 1994 року. Вона виділяє Україну та інші країни колишнього Радянського Союзу в окремий блок єесівської зовнішньої політики, не перетворюючи (така наша вимога!) цього блоку на політичне гетто чи санітарну зону. У цьому плані більш логічним видається назва ініціативи як Східноєвропейське (а не просто Східне) партнерство. Ми наполягаємо, щоб відносини з кожною країною СП будувалися суто індивідуально, з урахуванням національної специфіки та принципу диференціації. Наприклад, якщо один із тихохідних європейських партнерів не прагне йти в ЄС і адаптувати своє законодавство до європейських норм, а «швидкохідна» Україна такі прагнення має, то СП не має опускатися до рівня найменшого знаменника, яким у цьому випадку є позиція «тихохода» .

По-друге, формат Східного партнерства закріплює за Україною цілком реальний, а не віртуальний статус регіонального лідера. За останні півтора року, за

спостереженням автора, жодних переговорів з пострадянськими країнами, на яких до України не зверталися б із проханням поділитися досвідом розбудови відносин з ЄС. Європейська інтеграція – це те питання, в якому наша країна реально випереджає інші країни, а часто є для них еталоном та орієнтиром. Нерідко Україна відіграє роль не лише тарана, а й сили, торує шлях у відносинах із ЄС для решти держав регіону.

По-третє, ми виходимо із прагматичних міркувань про співпрацю в рамках нової ініціативи. Східне партнерство розглядається нами, як гармонійне доповнення до досягнутого високого рівня двосторонніх відносин із ЄС. І ні в якому разі не як його ерзац. Примат двостороннього вектора має залишатися непохитним. Іншими словами, участь України у співробітництві в межах СП не буде використано окремими державами – членами ЄС, як підставу для згортання і тим більше, ревізії прогресу, досягнутого у рамках двостороннього діалогу Україна-ЄС: чи то політична асоціація або безвізовий діалог.

Отже, в контексті загальноєвропейської політики України є всі шанси зміцнити своє реноме регіонального лідера. Це багато з точки зору того, що ми мали вчора і позавчора. Але занадто мало з точки зору того, що ми хочемо мати завтра і післязавтра. Статус найкращого з гірших нас не влаштовує. І тому в той час, як ЄС перетравлює наслідки своїх останніх розширень, виробляючи нову стратегію відносин із новими сусідами, Україна зобов'язана взяти ініціативу в свої руки та впливати на цей процес. Ми зобов'язані спрямувати канал політичної думки ЄС за руслом «партнерство – асоціація – членство».

Це буде непросто, оскільки в Євросоюзі є досить сильна фракція скептиків, які бачать партнерство і навіть асоціацію не як канал, а як такий собі фінальний резервуар, куди на кшталт великих і малих рік впадатимуть європейські амбіції великих і малих європейських країн, що залишилися за межами Європейського Союзу. Україна – велика країна з великими амбіціями і, на жаль, великими проблемами. На жаль, хаотичність її політичного та економічного розвитку лише зміцнює недовіру фракції скептиків. Однак для мене є очевидним, що це не назавжди. Незалежно від кон'юнктури, політичних віражів і примх долі, український таран продовжує торувати свій шлях у ЄС.

Головна ідея, яку українська сторона намагається донести до своїх європейських колег, це розуміння того, що об'єднання Європи – процес, усе ще далекий від завершення. Переможні реляції про завершене нарешті єднання європейської частини континенту, які звучали після хвиль розширення, – не більш ніж святковий серпантин, здатний створити настрій, але не здатний зупинити час чи розв'язати проблеми. Доти поки будь-яка європейська країна стукає у двері ЄС, об'єднання не можна вважати завершеним, а розширення – успішним.

Україні – це не просто «будь-яка країна». Це наріжний камінь, це тектонічна плита, від моці, статусу і стабільності якої залежать міць, статус і стабільність усього регіону. Тому «українське питання» стояло і стоятиме на порядку денному європейської політики, поки не буде знайдено прийнятне для України та ЄС рішення. У цьому сенсі Східне партнерство може стати кроком у потрібному напрямі, який відкриє друге дихання і нову перспективу не лише для України, але й для самого Європейського Союзу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жаліло Я. А. Євроінтеграційні перспективи України : від декларацій – до дій / Я. А. Жаліло // Соціально-економічна політика. – 2010.
2. Газізуллін І. Ф. Східне партнерство ЄС : додаткові можливості для євроінтеграції України / І. Ф. Газізуллін // Український незалежний центр політичних досліджень. – 2009.
3. Киридон А. Євроінтеграційний курс України : адекватність реалій зовнішньополітичного вибору / А. Киридон // Україна-Європа-Світ. – 2010. – С. 270–277.
4. Крушельницька Т. Оцінка європейської інтеграції / Т. Крушельницька // Дослідження і розробки у сфері євроатлантичної інтеграції України : Зб. наук. праць. – К. : ДП «НВЦ» Євроатлантикінформ, 2007. – Вип. 3. – С. 18–23.
5. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон / пер. с англ. Т. Велимеева. – М. : АСТ Москва, 2006. – 571 с.
6. Шаповалова О. Європейський Союз – Україна : межі нормативної сили / О. Шаповалова // Відносини Україна – ЄС в умовах сучасних виликів. Матеріали квартального номера журналу представництва в Україні фонду імені Фрідріха Еберта. – 2011. – С. 4–9.